

Ks. CZESŁAW KRAKOWIAK
Lublin, KUL

WYCHOWANIE DO ŚWIADOMOŚCI CHRZCIELNEJ

Nikt nie rodzi się chrześcijaninem, lecz staje się nim
Tertulian

Aktualność i ważność tematu wynika z wielu czynników, wśród których najbardziej znaczące są wyniki badań socjologicznych dotyczące *dominantes* i *communicantes* oraz akceptacji zasad wiary i moralności chrześcijańskiej¹. Żyjemy w społeczeństwie ochrzczonych i deklarujących swoją przynależność do Kościoła katolickiego, jednak świadomość konsekwencji przyjętych sakramentów inicjacji chrześcijańskiej, mimo prowadzonej katechizacji i ewangelizacji, nie jest zadowalająca. Często życie ochrzczonych nie ma odniesienia do zobowiązań wynikających z chrztu. Dotyczy to zarówno kwestii wiary głoszonej przez Kościół, jak i przestrzegania zasad moralności chrześcijańskiej.

Zjawisko to jest na tyle powszechne, że papież Benedykt XVI w czasie otwarcia kongresu rzymskiej diecezji pod hasłem „Jezus jest Panem. Wychowanie do wiary, do pójścia za Chrystusem i do dawania świadectwa” (11 VI 2007 r.) mówił „o wielkim kryzysie wychowania w dzisiejszym świecie zdominowanym przez relatywizm, dla którego stał się on wyznaniem wiary i dogmatem”. Papież przypomniał, że wychowanie jest podstawowym zadaniem Kościoła jako wspólnoty wierzących, ale doświadczenie pokazuje, że nie jest ono rzeczą łatwą i nie może sprowadzać się do przekazywania określonych sprawności, umiejętności i zaspokajania pragnień młodzieży. Dlatego potrzeba autentycznego wychowania i prawdziwych wychowawców.

Wychowywanie do wiary, pójścia za Chrystusem i dawania Mu świadectwa jest ze strony Kościoła wkładem w wyjście z tego kryzysu i położenie tamy nieufności i dziwnej nienawiści, jaka cechuje naszą cywilizację.

Jest to szczególnie zadaniem rodziny, Kościoła domowego. Następnie papież wskazał, że w procesie wychowania chrześcijańskiego należy uwzględnić „moc Ducha Świętego”. Dlatego wielkie znaczenie ma modlitwa i osobista przyjaźń z Jezu-

---

¹ Wskaźniki *dominantes* i *communicantes* diecezji polskich w latach 1992–2002, mimo przemian społeczno-gospodarczych, pozostały na zbliżonym poziomie: 1992 — 46,3% i 16,3%, w 2002 — 45,2% i 17,3%. Według badań z 2002 r. najwyższe wyniki były w diecezjach południowschodnich: tarnowska: 73,6% i 19,5%; rzeszowska: 69,5% i 22,5%; przemyska: 68,0% i 21,7%; najniższe: łódzka: 29,4% i 11,2%; T. ADAMCZYK, *Uwarunkowania społeczne religijności katolików (na przykładzie archidiecezji lubelskiej)*, w: J. MARIĄŃSKI (red.), *W służbie Ewangelii i człowiekowi. Archidiecezja Lubelska w latach 1992–2002*, Lublin 2005, s. 144–145.

sem. Benedykt XVI przypomniał, że istotą wychowania chrześcijańskiego jest wychowanie do wolności. Zdaniem papieża postulatory te spełnia szkoła katolicka, ale również szkoła publiczna może wiele osiągnąć dzięki obecności wierzących nauczycieli i uczniów, gdyż „zdrowa świeckość szkoły nie pociąga za sobą zamknięcia się na wymiar nadprzyrodzony ani nie oznacza fałszywej neutralności wobec wartości moralnych”. Podkreślił również wielki wpływ środków przekazu, które „inspirują mentalność i kulturę relatywizmu i konsumpcjonizmu, profanację ciała i płciowości”. Dlatego Kościół „nie może nie interesować się pozytywnymi i negatywnymi wpływami na formację młodego pokolenia”

Wychowanie do świadomości przyjętego chrztu i jego konsekwencji we wszystkich wymiarach życia chrześcijanina jest głównym zadaniem Kościoła hierarchicznego, rodziny jako Kościoła domowego oraz funkcjonujących w społeczeństwie instytucji wychowawczych (szkoły, organizacje, stowarzyszenia). Treść wychowania chrześcijańskiego należy rozumieć w duchu soborowego dekretu jako zmierzanie

nie tylko do pełnego rozwoju osoby ludzkiej, (...) lecz przede wszystkim stara się o to, aby ochrzczeni poprzez stopniowe wprowadzanie w misterium zbawienia z każdym dniem byli bardziej świadomi otrzymanego daru wiary, aby uczyli się czcić Boga w Duchu i prawdzie (por. J,23), zwłaszcza przez uczestnictwo w liturgii; aby stali się zdolni do prowadzenia własnego życia według nowego człowieka w sprawiedliwości i prawdziwej świętości (Ef 4,22nn); aby doszli w ten sposób do człowieka doskonałego, do miary wielkości według Pełni Chrystusa (Ef 4,13) i starali się o wzrost Ciała Mistycznego. Oni to właśnie, świadomi swego powołania winni codziennie dawać świadectwo nadziei, która w nich jest (1 P 3,15), oraz pomagać w chrześcijańskim kształtowaniu świata (DWCh 2; por. FC 39).

Chrzest niemowląt jest powszechną i zwyczajną praktyką Kościoła. Istnieje nawet przekonanie, że chrzest jest tym sakramentem, którego należy udzielić każdemu dziecku, jeśli tylko życzą sobie tego jego rodzice. Nie oznacza to bynajmniej, że proszący o chrzest zawsze świadomi są jego teologicznego znaczenia i konsekwencji praktycznych wynikających z przyjętego chrztu. Potwierdzają to badania socjologiczne przeprowadzane zarówno wśród dorosłych, jak i wśród uczęszczającej na katechizację młodzieży². Chrzest zajmuje ważne miejsce wśród tzw. „rytuałów przejścia” i pełni ważną funkcję nie tylko religijną, ale także społeczno-kulturową, jako jeden z elementów kultury obyczajowej społeczeństwa. Zdaniem ks. prof. Wł. Piwowarskiego rytuał religijny w rodzinie podlega procesowi laicyzacji, coraz rzadziej odnoszony jest do wartości *sacrum* i dlatego w coraz mniejszym zakresie pełni funkcje religijne. Zjawisku temu towarzyszy jednocześnie prywatyzacja rytuałów, polegająca na wiązaniu ich przede wszystkim ze sferą życia rodzinnego³. Tendencję taką potwierdzają liczne badania empiryczne dotyczące świadomości i stosunku polskich katolików do sakramentu chrztu, a zwłaszcza chrztu udzielanego niemowlętom.

² Zob. J. MARIAŃSKI, *Chrzest w opinii katolików polskich*, RTK 35 (1988), z. 6, s. 21–50.

³ W. PIWOWARSKI, *Wstęp*, w: W. PIWOWARSKI, W. ZDANIEWICZ (red.), *Rytuał religijny w rodzinie*, Warszawa 1988, s. 11.

Wiedza dotycząca znaczenia chrztu w życiu człowieka jest wśród badanych katolików fragmentaryczna. Nie obejmuje całości skutków tego sakramentu. Według badań większość respondentów (44,1%) podkreśla religijno-osobowe znaczenie chrztu, np. zglądzenie grzechu pierworodnego, wiara w Boga. Drugą liczebnie grupę (ok. 20%) stanowili ci, którzy wskazywali na religijno-instytucjonalne wymiary chrztu: wprowadzenie do Kościoła, pierwsze zetknięcie się z Kościołem, włączenie dziecka do rodziny ludzi wierzących. Najrzadziej respondenci wskazywali na związek chrztu z życiem moralnym (ok. 10%)⁴.

Z pastoralnego i liturgicznego punktu widzenia interesujące były pytania dotyczące rozumienia symboli i znaków z obrzędów chrztu, takich jak: woda, znak krzyża na czole dziecka, biała szata, świeca, namaszczenie krzyżmem.

Spośród pięciu wybranych symboli tylko 1,1% rodziców z Płocka potrafiło wyjaśnić w miarę dostatecznie wszystkie symbole, 5,4% — cztery symbole, 9,9% — trzy symbole, 9,4% — dwa symbole i 13,9% jeden symbol (w zbiorowości młodzieży katechizowanej odpowiednio: 0,0%, 3,9%, 6,2%, 9,3%, 13,9%). Prawie dwie trzecie katolików z Płocka i ponad dwie trzecie młodzieży katechizowanej nie potrafiło wyjaśnić nawet jednego z pięciu symboli związanych z rytuałem chrztu⁵.

Autor stwierdza, że reforma liturgii sakramentu chrztu nie przyczyniła się do głębszego zrozumienia sensu symboli chrzcielnych, nawet jeśli wierni przeżywają je w sposób pełniejszy niż to było dawniej⁶. W konsekwencji znaki i symbole liturgiczne tracą swój związek ze sferą *sacrum* i nie wpływają na jego autentyczne przeżywanie. Oznacza to również, że prośba rodziców o chrzest dziecka często wynika z motywów pozareligijnych. Ks. J. Mariański stwierdza, że

około trzecia część katolików z różnych środowisk społecznych albo wykazuje ignorancję w odczytywaniu właściwych treści sakramentu chrztu, albo traktuje chrzest w kategoriach świeckich⁷.

Niezależnie od tego zdecydowana większość badanych uważa, że chrzest dziecka ma bardzo duże (66,9%) i duże (25,3%) znaczenie⁸. Dlatego ochrzzczenie dziecka uważa się powszechnie za obowiązek rodziców, chociaż istnieje mała świadomość konsekwencji wynikających z przyjętego chrztu (moralne życie, wychowanie religijne, związek z Kościołem). Wiąże się z tym przekonanie, że propozycja odłożenia chrztu przyjmowana jest jako „odtrącenie”, „dyskryminacja”, „forma ograniczenia praw ludzi wierzących” Prawie 85% badanych jest zdania, że należy dopuszczać do chrztu także dzieci z małżeństw bez ślubu kościelnego, nawet jeśli oni nie mają przeszkód kanonicznych do zawarcia sakramentalnego małżeństwa⁹

⁴ MARIANŚKI, *Chrzest w opinii katolików polskich*, s. 27–30.

⁵ *Tamże*, s. 31.

⁶ *Tamże*.

⁷ *Tamże*, s. 33–34.

⁸ *Tamże*, s. 36–39.

⁹ *Tamże*, s. 41–43.

W oparciu głównie o teksty ksiąg liturgicznych i niektóre dokumenty Magisterium Kościoła w artykule wskażemy na chrzest jako początek i fundament nowego życia „w Chrystusie” i w Kościele, na konsekwencje wynikające z tego faktu dla ochrzczonych i odpowiedzialnych za wychowanie w duchu wiary i moralności chrześcijańskiej. Jest to zadanie rodziny, pasterzy Kościoła oraz każdego ochrzczonego. Proces ten trwa do końca ziemskiego życia człowieka. Wychowanie do świadomości przyjętego chrztu inaczej przebiega w sytuacji tych, którzy przyjęli ten sakrament jako niemowlęta, inaczej dorosłych, którzy przez katechumenat zostali przygotowani do sakramentów inicjacji chrześcijańskiej, wreszcie jeszcze inaczej tych, którzy już zakończyli formację katechetyczną związaną z okresem dzieciństwa i młodości oraz są już po pełnej inicjacji chrześcijańskiej. Ze względu na powszechną praktykę chrztu niemowląt główną uwagę zwrócimy na wychowanie do świadomości chrzcielnej związanej z przyjmowaniem kolejnych sakramentów inicjacji chrześcijańskiej, na rolę sakramentu pokuty i pojednania oraz roku liturgicznego w trwaniu w łasce chrztu i rozwijania w sobie życia według Chrystusowego Ducha. Zostaną również jedynie zasygnalizowane indywidualne formy wspominania chrztu.

1. Chrzest podstawą życia chrześcijanina w Kościele

Chrzest przyjęty w niemowlęctwie wymaga osobistej akceptacji w czasie dorastania. Należy go odczytywać jako dar łaski dający nowe życie, z którego wynikają zobowiązania dla moralnego i eklezjalnego życia każdego ochrzczonego¹⁰. Chrzest jest najpierw darem Boga, ale także zdaniem dla człowieka, jak każdy sakrament jest *signum obligativum*. Proces wychowania ma na celu ciągłe uświadamianie ochrzczoneму, na kolejnych etapach jego rozwoju, tego wielkiego obdarowania oraz jego życiowych konsekwencji. Chrzest prowadzi następnie do dwóch kolejnych sakramentów stanowiących fundament życia chrześcijanina: bierzmowania i Eucharystii.

Według teologii św. Pawła, przez chrzest następuje zjednoczenie z Chrystusem, lub „przyobleczenie się w Chrystusa” (Ga 3,27), zjednoczenie wszystkich w Chrystusie (Ga 3,28), godność przybranych dzieci Bożych (Ga 4,4-7). Z tego faktu wynikają wszystkie główne wymagania życia moralnego oraz wezwanie do współumierania i współzmartwychwstania z Chrystusem (Rz 6,4; 8; Kol 2,12). Ochrzczone jest tym, który raz umarł dla grzechu (Rz 6,2), ale wezwany jest do nieustannej walki z grzechem (Rz 6,12-14). Już „przyoblekł się w Chrystusa”, ale także wciąż ma się w Niego przyoblekać (Rz 13,14). Drugie narodziny (*secunda nativitas* — tak Tertulian) człowieka wymagają nowego życia i są wezwaniem do zachowania ducha dziecięctwa Bożego i braterskiej miłości.

¹⁰ J. CHARYTAŃSKI, *Chrzest a życie chrześcijańskie*, Warszawa 1970; I.S. LEDWOŃ, *Kto to jest chrześcijanin?*, w: M. RUSECKI (red.), *Problemy współczesnego Kościoła*, Lublin 1996, s. 117–126.

Nowe życie ochrzczonego ma być nieustannym przyswajaniem sobie tego, czym jest chrzest¹¹. Nowość życia, którego początkiem jest chrzest, należy rozumieć jako życie w Duchu Świętym i życie według tegoż Ducha, a nie według ciała. Zadaniem wszystkich wychowawców jest rozwijanie i pielęgnowanie tej świadomości. Chodzi głównie o uświadamianie godności człowieka ochrzczonego, jego obowiązków i uprawnień wynikających z wiary i ze chrztu. Bez tego człowiek nie jest w stanie zrozumieć „nowości życia” według Ducha. Dlatego każdy ochrzczony winien rozwijać u siebie samego i u innych świadomość przyjętego chrztu i życia według wiary. Dotyczy to: pasterzy Kościoła, rodziców, rodziców chrzestnych, wychowawców i całej wspólnoty chrześcijańskiej. Rytuał chrztu dorosłych przypomina, że podstawowym i głównym zadaniem całego Kościoła jest pobudzanie do „prawdziwej i czynnej wiary, dzięki której złączeni z Chrystusem, zawierają Nowe Przymierze albo je umacniają”¹².

Nowość życia ochrzczonych staje się widoczna najpierw przez zachowanie przykazań Bożych, a zwłaszcza przykazania miłości Boga i bliźniego. W obrzędzie przyjęcia dzieci szafarz przypomina rodzicom, że prosząc o chrzest dla swoich dzieci, przyjmują na siebie „obowiązek wychowania ich w wierze, aby zachowując Boże przykazania, miłowały Boga i bliźniego”¹³.

Chrzest ma także aspekt eklezjalny, jest włączeniem do Kościoła, ale również całe życie chrześcijanina ma mieć wymiar eklezjalny. Wyraża się to we wspólnej wierze i świadomości, że wszyscy ochrzczeni stanowią jedno w Chrystusie. Chrzest jest podstawą jedności chrześcijan. Zadaniem ochrzczonych jest dążenie do takiej jedności, gdyż „jeden jest Pan, jedna wiara, jeden chrzest” (Ef 4,5). „Być w Chrystusie” oznacza także być „w ciele Chrystusa”, tzn. w Jego Kościele (por. 1 Kor 12,13)¹⁴.

2. Chrześcijańskie wychowanie ochrzczonych dzieci obowiązkiem rodziców

Powszechna praktyka udzielania chrztu niemowlętom wymaga „katechumenatu pochrzcielnego” i wychowania w wierze Kościoła, w której dzieci otrzymały chrzest. Dzieciom udziela się chrztu

w wierze Kościoła wyznawanej publicznie przez rodziców, przez chrzestnych i przez innych uczestników. Osoby te reprezentują zarówno Kościół lokalny, jak i całą społeczność świętych i wierzących, Kościół Matkę, bo ona cała rodzi wszystkich i każdego z osobna¹⁵.

¹¹ J. NAGÓRNY, *Chrzest — nowe życie w moralności Nowego Przymierza*, w: A.J. NOWAK, W. SŁOMKA (red.), *Chrzest — nowość życia* (Homo Meditans X), Lublin 1992, s. 125–127; J. DĄBROWSKI, *Nowość życia w liturgii chrztu świętego*, w: *tamże*, s. 57–66; J. MISIUREK, *Chrzest — nowe stworzenie w Chrystusie*, w: *tamże*, s. 79–92.

¹² *Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych*, Katowice 1988, nr 3.

¹³ *Obrzędy chrztu dzieci*, Katowice 1992, nr 39 (=OChD).

¹⁴ Zob. B. NADOLSKI, *Chrzest jako sakrament pielgrzymowania*, w: J. DECYK (red.), *Chrzest na nowo odczytany*, Warszawa 2001, s. 77–88.

¹⁵ OChD 2.

Ochrzczone dzieci mają być wychowane w wierze Kościoła. Oznacza to doprowadzenie ich do „poznania planu Bożego w Chrystusie tak, by dzieci te mogły w końcu potwierdzić wiarę, w której zostały ochrzczone”¹⁶. Zobowiązują się do tego wiele razy rodzice dziecka w czasie liturgii chrztu. Cała liturgia słowa Bożego, która poprzedza udzielanie chrztu, zawiera ważne wskazania, na czym polega prawdziwa wiara i życie według niej, aby dochować wierności Bogu. Będzie to często wymagać nie tylko odrzucenia grzechu i tego wszystkiego, co do niego prowadzi oraz nie uleganie pokusom szatana, ale także ciągłego wzrostu w wierze i miłości. Dlatego bezpośrednio przed chrztem dziecka szafarz sakramentu napomina rodziców: „Starajcie się wychowywać je w wierze tak, aby zachować w nim to Boże życie od skażenia grzechem i umożliwić jego ustawiczny rozwój”¹⁷. Wyrazem gotowości do takiego postępowania przez rodziców dziecka jest wspomnienie własnego chrztu i wyrzeczenie się grzechu i wyznanie wiary w Boga Ojca, Jezusa Chrystusa, Ducha Świętego i święty Kościół powszechny. W tej wierze „dziecko otrzymuje chrzest”¹⁸.

Podczas obrzędów wyjaśniających szafarz raz jeszcze zwraca rodzicom uwagę, że mają obowiązek wychowania dziecka w wierze, który wynika z udzielonego sakramentu. Przy przekazaniu białej szaty mówi: „Niech twoi bliscy słowem i przykładem pomogą ci zachować godność dziecka Bożego aż po życie wieczne”¹⁹. Również przekazanie światła od paschału, zwykle ojcu dziecka, jest okazją do przypomnienia rodzicom, że Kościół powierza im „podtrzymywanie tego światła”, aby ochrzczone dziecko, „oświecone przez Chrystusa postępowało zawsze jak dziecko światłości, a trwając w wierze mogło wyjść na spotkanie Pana (...)”²⁰. Tylko wtedy rodzice zdolają podtrzymać to światło w sercach swoich dzieci, aby postępowały jak dzieci światłości, jeśli sami będą szli za tym światłem i przez przykład dobrego życia prowadzić je do Chrystusa i Kościoła (por. Mt 5,15-16).

Po chrzcie przy chrzcielnicy następuje procesja do ołtarza, na którym sprawuje się Eucharystię. Przy ołtarzu szafarz chrztu zapowiada, że ochrzczone dziecko, które już „rzeczywiście jest dzieckiem Bożym”, w przyszłości otrzyma dwa pozostałe sakramenty inicjacji chrześcijańskiej: bierzmowanie, dające „pełnię Ducha Świętego”, oraz Eucharystię, przez co „stanie się uczestnikiem Uczty Ofiarnej i razem ze zgromadzonym Kościołem będzie Boga nazywać Ojcem”²¹. Zadaniem rodziców ochrzczonych dzieci jest z pomocą swoich duszpasterzy i katechetów przygotować oraz doprowadzić je do tych sakramentów. Na ten trud wychowania i formacji chrześcijańskiej przed rozesłaniem otrzymują specjalne błogosławieństwo, aby ojciec „słowem i przykładem dawał swojemu dziecku pierwsze świadectwo wiary w Chrystusie

¹⁶ *Tamże*, nr 3.

¹⁷ *Tamże*, nr 56.

¹⁸ *Tamże*, nr 93–95.

¹⁹ *Tamże*, nr 99.

²⁰ *Tamże*, nr 100.

²¹ *Tamże*, nr 103.

Jezusie, Panu naszym²², a matka mogła radować się z miłości swojego dziecka, „z jego rozwoju i świętego życia”²³.

Rytuał chrztu dzieci wyraźnie zaznacza, że

po udzieleniu chrztu rodzice dziecka, wdzięczni Bogu i wierni podjętym zadaniom, mają obowiązek doprowadzić dziecko do poznania Boga, którego się stało przybranym dzieckiem, oraz przygotować je do przyjęcia bierzmowania i uczestnictwa w Eucharystii.

W spełnieniu tego zadania ma im pomagać proboszcz, posługując się odpowiednimi środkami²⁴.

Już z samego faktu chrztu dziecka na rodzicach chrześcijańskich spoczywa poważny obowiązek wychowania go w wierze Kościoła, troski o coraz lepsze jej poznanie i doprowadzenie do następnych sakramentów. Przypomina o tym *Konstytucja o Kościele*, która rodzinę nazywa „domowym Kościołem” W nim: „rodzice przy pomocy słowa i przykładu winni być dla dzieci swoich pierwszymi zwiastunami wiary i pielęgnować właściwe każdemu z nich powołanie (...)” (nr 11).

Na czym polega wychowanie w wierze ochrzczonego dziecka wyjaśnia m.in. *Instrukcja Episkopatu o udzielaniu sakramentu chrztu świętego dzieciom*²⁵. Rodzice mają doprowadzić dziecko do „świadomej przyjaźni z Chrystusem”. Dokonuje się to przez przekazanie mu podstawowych prawd wiary i zasad moralności chrześcijańskiej głoszonych przez Kościół. Następnie nauczenie dziecka modlitwy²⁶, „posyłanie na naukę religii”, uczęszczanie z nim na Mszę św. i doprowadzenie do pełnego udziału w Eucharystii, do przyjęcia sakramentu bierzmowania oraz wprowadzenie w dojrzałe i odpowiedzialne życie chrześcijanina²⁷.

Instrukcja Kongregacji Nauki Wiary (20 XI 1980 r.) *Pastoralis actio*²⁸, uzasadniająca praktykę Kościoła udzielania chrztu dzieciom, zaznacza, że Kościół tylko wtedy może przyjąć prośbę rodziców o chrzest, gdy „uzyska od nich zapewnienie, że ochrzczone dziecko otrzyma potem wychowanie chrześcijańskie, jakiego domaga się ten sakrament”²⁹. Jeśli duszpasterz nie ma takich gwarancji, „chrzest należy odłożyć”, a w ostateczności może zaproponować „zapisanie dziecka do katechumenatu, który rozpocznie się w chwili uczęszczania do szkoły”³⁰. Instrukcja podkreśla także

²² *Tamże*, nr 105 A.

²³ *Tamże*, nr 105 C.

²⁴ *Tamże*, nr 5,5.

²⁵ *Instrukcja duszpasterska Episkopatu o udzielaniu sakramentu chrztu świętego dzieciom* (1975), w: Cz. KRAKOWIAK, L. ADAMOWICZ (red.), *Dokumenty duszpastersko-liturgiczne Episkopatu Polski 1966–1998*, Lublin 1999, s. 19–26, nr 2; zob. J.R. SZTYCHMILER, *Rodzicielski obowiązek wychowania dzieci do życia eucharystycznego*, *Kat* 32 (1988), s. 17–23.

²⁶ *Kompendium Katechizmu Kościoła katolickiego* zawiera wykaz modlitw wspólnych, które powinien znać każdy chrześcijanin (Kielce 2005, s. 199–215). Modlitwy te każde dziecko powinno nauczyć się na pamięć przy pomocy swoich rodziców.

²⁷ *Instrukcja Episkopatu o udzielaniu sakramentu chrztu świętego dzieciom*, nr 2.

²⁸ Tł. pol. w: J. KRÓLIKOWSKI, Z. ZIMOWSKI (red.), *W trosce o pełnię wiary*, Tamów 1995, s. 154–167.

²⁹ *Pastoralis actio*, nr 30.

³⁰ *Tamże*; zob. Cz. KRAKOWIAK, *Katechumenat dzieci w wieku szkolnym*, w: R. PIERSKAŁA, H. SOBECZKO (red.), *Sakramenty inicjacji w liturgii i praktyce duszpasterskiej*, Opole 1996, s. 77–98; M. MAX,

wielką rolę rodziców, którzy obowiązani są do „inicjacji religijnej dziecka, powinni uczyć je miłowania Chrystusa jako bliskiego Przyjaciela, mają też formować sumienie swojego dziecka”. W tej formacji należy opierać się na łasce chrztu³¹.

Katechizm Kościoła katolickiego stwierdza, że chrzest jest „fundamentem całego życia chrześcijańskiego, bramą życia duchowego i bramą otwierającą dostęp do innych sakramentów” (nr 1213). Chrzest jest „źródłem nowego życia w Chrystusie, z którego wypływa całe życie chrześcijańskie” (nr 1254). Dlatego po chrzcie, głównie dzięki pomocy rodziców, wiara dzieci powinna wzrastać i ciągle się rozwijać, ale także cała wspólnota jest odpowiedzialna „za rozwój i zachowanie łaski otrzymanej na chrzcie” (nr 1255). Ponieważ niemowlętom udziela się chrztu w wierze Kościoła i w wierze rodziców, chrzest dzieci „ze swej natury wymaga katechumenatu pochrzcielnego”³². Najogólniej chodzi w nim nie tylko o katechezę, ale także „o konieczny rozwój łaski chrztu w miarę dorastania osoby” (nr 1231; por. 1282). Ten rozwój łaski chrztu mają zapewnić dziecku przede wszystkim jego rodzice, którzy zobowiązali się do tego już w czasie zawierania sakramentu małżeństwa i wtedy, gdy dla niego prosili Kościół o chrzest.

Podczas liturgii małżeństwa narzeczeni deklarują gotowość przyjęcia i katolickiego wychowania potomstwa, którym ich Bóg obdarzy³³. Małżeństwo i miłość małżeńska „z samej swej natury nastawione są na zrodzenie i wychowanie potomstwa i znajdują w tym jakby swoje uwieńczenie”³⁴. Łaska sakramentu małżeństwa pomaga im nie tylko we wzajemnym dążeniu do osobistej świętości, ale także „w przyjęciu i wychowaniu potomstwa”³⁵. W tym wychowaniu w wierze otrzymują skuteczną pomoc od duszpasterzy, z którymi powinni ściśle współpracować.

Jan Paweł II w adhortacji *Catechesi tradendae* bardzo mocno podkreśla rolę rodziców w religijnym wychowaniu dzieci już od najmłodszych lat. Nikt inny nie może ich w tym zastąpić. Małe dziecko od rodziców i rodziny uczy się modlitwy, otrzymuje pierwsze elementy katechezy, które „dają początek dialogowi pełnemu miłości z Bogiem ukrytym, którego słowa nauczy się później słuchać”. W rodzinie dziecko ma uczyć się żywego kontaktu z Bogiem w duchu chrześcijańskiej wiary³⁶. Wychowanie religijne w rodzinie dokonuje się nie tylko przez słowa, ale także przez „wytrwałe świadectwo życia chrześcijańskiego, prowadzonego według Ewangelii wśród codziennych zajęć” i utrwała się przez przyjmowanie sakramentów, obchód świąt

Die Liturgie des Katechumenates — Impulse für die Vorbereitung auf Erstkommunion und Firmung, HD 56 (2002), s. 165–172.

³¹ *Pastoralis actio*, nr 32.

³² Zob. A. SIELEPIN, *Katechumenat pochrzcielny*, „Anamnesis” 4 (1997/1998), nr 12, s. 45–55; A. DURAK, *Możliwości zastosowania „Obrzędów chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych” w przygotowaniu do życia sakramentalnego dzieci i młodzieży*, w: PIERSKAŁA, SOBECZKO (red.), *dz. cyt.*, s. 21–30; F. BLACHNICKI, *Sympatycy czy chrześcijanie? Katechumenat na dzisiejszą godzinę*, Krościenko 2002.

³³ *Obrzędy małżeństwa*, Katowice 1996, nr 60.

³⁴ *Tamże*, nr 3; por. KDK 48.

³⁵ *Tamże*, nr 8; por. KK 11.

³⁶ *Catechesi tradendae*, nr 36.

i świętowanie w duchu chrześcijańskim ważnych wydarzeń w rodzinie. Taka formacja dzieci ma

często decydujący i trwały wpływ na dusze chłopców i dziewcząt, gdy tego rodzaju prawdy, dotyczące najważniejszych problemów wiary i życia chrześcijańskiego, są tak na nowo omawiane w atmosferze rodzinnej, przepojonej miłością i szacunkiem.

Dlatego „katecheza rodzinna wyprzedza każdą inną formę katechezy, towarzyszy jej i poszerza ją”. W tym celu rodzice chrześcijańscy powinni podejmować wysiłki, aby „przygotować się do katechizowania swych dzieci i by to zadanie wypełnić z nieustrudzonym zapałem” Kościół i jego instytucje jedynie pomagają im wypełnić to ważne zadanie³⁷

Podobnie w adhortacji *Familiaris consortio* Jan Paweł II stwierdza, że rodzina chrześcijańska jest pierwszą wspólnotą powołaną do głoszenia Ewangelii osobie ludzkiej, która jest w stałym rozwoju, i doprowadzenia jej, poprzez stopniowe wychowanie i katechezę, do pełnej dojrzałości ludzkiej i chrześcijańskiej³⁸.

Rodzice chrześcijańscy z tytułu przyjętych sakramentów inicjacji chrześcijańskiej oraz na mocy sakramentu małżeństwa uczestniczą w specjalny sposób w zbawczym posłannictwie Kościoła, a ich rodzina „staje się symbolem, świadectwem i uczestnikiem macierzyństwa Kościoła”³⁹. Rodzice chrześcijańscy w sakramencie małżeństwa otrzymują „konsekrację do prawdziwie chrześcijańskiego wychowania dzieci” i uczestniczą we „władzy i miłości samego Boga Ojca i Jezusa Chrystusa Pasterza, a także w macierzyńskiej miłości Kościoła”. Duch Święty ubogaca ich swoimi darami mądrości, rady i męstwa, aby pomagali swoim dzieciom „w ich ludzkim i chrześcijańskim wzrastaniu” Tak rozumiane i pełnione przez rodziców zadania wychowawcze Jan Paweł II nazywa „prawdziwą i w ścisłym sensie «posługą» Kościoła w dziele budowania jego członków”⁴⁰.

Z tytułu uczestnictwa w kapłaństwie wspólnym rodzice mają specjalną misję i „szczególne zadanie wychowania dzieci do modlitwy, wprowadzenia ich w stopniowe odkrywanie Bożego misterium i nauczania osobistej z Nim rozmowy”. Zadanie to najlepiej wypełnią przez osobisty przykład, „modląc się wspólnie z dziećmi”⁴¹. Papież wskazuje nie tylko na duże znaczenie modlitwy porannej i wieczornej w rodzinie, ale również zachęca do lektury Pisma Świętego, różnych form kultu Jezusa i Jego Matki, modlitwę przed i po jedzeniu oraz praktyki pobożności ludowej. Taka praktyka modlitwy Kościoła domowego jest naturalnym wprowadzeniem do modlitwy wspólnotowej w liturgii Kościoła, w której uczestniczą wszyscy członkowie rodziny. Dotyczy to głównie niedzielnej Eucharystii i sakramentów inicjacji chrześcijańskiej dzieci⁴².

³⁷ *Tamże*, nr 68.

³⁸ *Familiaris consortio*, nr 2; zob. J. KORYCKI, „*Familiaris consortio*” w kontekście deklaracji o wychowaniu chrześcijańskim, AK 76 (1984), z. 103, s. 71–79.

³⁹ *Familiaris consortio*, nr 49.

⁴⁰ *Tamże*, nr 38.

⁴¹ *Tamże*, nr 60.

⁴² *Tamże*, nr 61–62.

W czasie katechezy o Kościele (6 V 1992 r.) na temat „Małżeństwo w Kościele — wspólnocie kapłańskiej i sakramentalnej” Jan Paweł II powiedział:

Jest rzeczą jasną, że dla wierzących wychowanie chrześcijańskie jest najpiękniejszym darem, jaki rodzice mogą przekazać dzieciom. Jednocześnie stanowi ono najprawdziwszy i najwyższy wyraz ich miłości (nr 7).

O obowiązku religijnego wychowania ochrzczonych dzieci przez rodziców przypomina także i zobowiązuje do niego II Polski Synod Plenarny⁴³, który wyjaśnia, że rozwój łaski chrztu „wymaga szczególnej pomocy rodziców i chrzestnych” Rodzice obowiązani są do stworzenia dzieciom „środowiska wiary i wzrostu na drodze życia chrześcijańskiego”⁴⁴. Chrzest dziecka zawsze zobowiązuje jego rodziców do „podjęcia obowiązku wychowania dziecka w wierze Kościoła”⁴⁵. Przygotowanie dzieci w wieku szkolnym do następnych sakramentów inicjacji chrześcijańskiej „powinno dokonywać się przede wszystkim w rodzinach chrześcijańskich i przez katechumenat”⁴⁶. Zalecany przez *Katechizm* katechumenat pochrzcielny ma polegać na „stałym rozwoju łaski chrztu przez wychowanie chrześcijańskie w rodzinie, uczestnictwo w katechezie oraz osobisty wzrost duchowy i moralny, stosownie do naturalnego dorastania osoby ludzkiej”⁴⁷. Religijne wychowanie ochrzczonych dzieci w rodzinie jako domowym Kościele polega najpierw na nauczaniu ich podstawowych modlitw Kościoła, modlitwy osobistej i wspólnej oraz stopniowe włączanie w liturgię Kościoła.

3. Wychowanie eucharystyczne dzieci konsekwencją przyjętego chrztu

Na mocy sakramentu chrztu dzieci mają już prawo uczestnictwa we Mszy św.⁴⁸ W całej formacji eucharystycznej dzieci przed Pierwszą Komunią św. należy często nawiązywać do sakramentu chrztu. Najskuteczniejszą metodą wtajemniczenia dzieci w liturgię Mszy św. jako wspólnotową formę modlitwy jest ich udział razem z rodzicami w niedzielnej Eucharystii. Kościół wspomaga rodziców w tym procesie formacji religijnej ochrzczonych dzieci. *Dyrektorium o Mszach z udziałem dzieci* podkreśla, że

⁴³ II Polski Synod Plenarny (1991–1999), Poznań 2001.

⁴⁴ *Tamże*, s. 193, nr 16.

⁴⁵ *Tamże*, s. 200, nr 58.

⁴⁶ *Tamże*, s. 201, nr 61.

⁴⁷ *Tamże*, s. 193, nr 18.

⁴⁸ Zob. S. HARTLIEB, *Próba zastosowania skrutyniów w przygotowaniu dzieci do Pierwszej Komunii świętej*, AK 70 (1977), z. 88, s. 265–281; TENŻE, *Wtajemniczenie chrześcijańskie w przygotowaniu dzieci do I Komunii świętej*, w: KOMISJA EPISKOPATU POLSKI DS. DUSZPASTERSTWA OGÓLNEGO, *Program duszpasterski na rok 1992/93. Ewangelizacja i Eucharystia*, E. Szczotok, A. Liskowacka (red.), Katowice 1992, s. 242–247; TENŻE, *Pierwsza Komunia święta. Droga wtajemniczenia w Paschę Chrystusa*, Kraków 1996; M. TOMASIK, *Współpraca rodziców z katechetą w przygotowaniu dzieci do I Komunii św.*, Kat 20 (1976), s. 166–171; A. REINDERS, *Nasze dziecko idzie do Pierwszej Komunii świętej*, tł. M. Jalo-wiec, Kielce 2001.

Kościół ma obowiązek otaczać szczególną opieką dzieci ochrzczone, które mają być wprowadzone w pełnię inicjacji chrześcijańskiej przez sakramenty Eucharystii i bierzmowania, oraz te, które niedawno przystąpiły do Pierwszej Komunii Świętej.

Jest to ważne zwłaszcza wtedy, gdy „rodzice za mało troszczą się o to, by wypełnić zobowiązania przyjęte podczas chrztu ich dzieci, co do ich chrześcijańskiego wychowania”⁴⁹. *Dyrektorium* zachęca również, aby dzieci „już od wczesnych lat” brały udział we Mszy Świętej „razem z rodziną”. Dzięki temu przez uczestnictwo nauczą się modlitw i śpiewów, będą „modlić się we wspólnocie liturgicznej, a nawet będą już jakoś wyczuwać eucharystyczną tajemnicę”⁵⁰. Właściwa postawa rodziców oraz innych dorosłych wiernych w czasie wspólnotowej celebracji Mszy św. także ma znaczący wpływ na dzieci. „Uczestnictwo dzieci we Mszy Świętej razem z rodzicami i innymi członkami rodziny bardzo sprzyja pielęgnowaniu ducha chrześcijańskiego w rodzinach”⁵¹. *Dyrektorium* przewiduje również, że

nawet małe dzieci, które jeszcze nie potrafią lub nie chcą uczestniczyć we Mszy Świętej, można przyprowadzić na zakończenie Mszy Świętej, aby otrzymały błogosławieństwo wraz z całym zgromadzeniem.

W takim wypadku podczas Mszy św., w której uczestniczą ich rodzice, dzieci są w innym miejscu pod nadzorem starszych osób. Wychowanie do świadomości chrztu powinno być ściśle związane z uczestnictwem w niedzielnej Mszy św. jako zgromadzeniu wszystkich ochrzczonych.

Rozpoczęcie przez dzieci nauki w szkole i katecheza szkolna jest już zorganizowanym przygotowaniem ich do pełnego uczestnictwa w Eucharystii, czyli do Pierwszej Komunii Świętej. Podczas katechezy dzieci poznają nie tylko znaczenie przyjętego chrztu, najważniejsze prawdy wiary i zasady życia chrześcijańskiego, ale także otrzymują podstawową i niezbędną formację wymaganą do świadomego i czynnego udziału w liturgii Mszy św., która jest konsekwencją przyjętego chrztu. W tym okresie przygotowania dzieci do Pierwszej Komunii Świętej, zwłaszcza w drugim roku formacji, wielką i niezastąpioną rolę pełnią rodzice. Polega ona nie tylko na trosce o to, aby dziecko na miarę swoich możliwości opanowało treści religijne i modlitwy przekazywane w czasie katechezy, ale także, co jest często o wiele ważniejsze, na osobistym przykładzie modlitwy i pełnego uczestnictwa w niedzielnej Mszy św. przez całą rodzinę.

Dyrektorium o Mszach z udziałem dzieci podkreśla, że „formacji liturgicznej i eucharystycznej nie należy oddzielać od pełnego wychowania humanistycznego i chrześcijańskiego”. Stanowią one podstawę dobrze rozumianej formacji liturgicznej każdego dziecka⁵². Poznanie i przeżywanie przez dziecko, zgodnie jego wiekiem i rozwojem

⁴⁹ KONGREGACJA KULTU BOŻEGO, *Dyrektorium o Mszach z udziałem dzieci*, nr 1 (= DMD); zob. CZ. KRAKOWIAK, *Msza święta z udziałem dzieci w praktyce duszpasterskiej Kościoła w Polsce*, „Teologia i człowiek” 2 (2004), nr 2, s. 137–150.

⁵⁰ DMD 10.

⁵¹ *Tamże*, nr 16.

⁵² *Tamże*, nr 8.

osobowym, wartości ogólnoludzkich, „w jakie obfituje sprawowanie Eucharystii”, w dużym stopniu przyczynia się do lepszego zrozumienia i uczestnictwa we Mszy św. Wśród tych wartości jako najważniejsze *Dyrektorium* wymienia następujące: „(...) działanie we wspólnocie, powitanie, umiejętność słuchania, proszenie o przebaczenie i udzielanie go, wyrażanie wdzięczności”⁵³ W tym procesie wprowadzania dzieci w „wartości ogólnoludzkie i chrześcijańskie duży udział ma chrześcijańska rodzina”. Kościół pomaga im i wspiera ich w tych zadaniach przez katechezę dzieci oraz „doksztalcanie rodziców”. Jednak katecheza o tyle będzie skuteczna, o ile będzie rozwijać i pielęgnować te wartości ogólnoludzkie i chrześcijańskie, które już zostały przekazane dzieciom w rodzinie. Katecheza, także przed Pierwszą Komunią Świętą, zawsze ma funkcję pomocniczą, gdyż główną i najważniejszą rolę pełni rodzice dziecka. Jeśli są „słabi w wierze, ale chcą zapewnić dzieciom wychowanie chrześcijańskie”, powinni przekazać im „przynajmniej wartości ogólnoludzkie”⁵⁴. W formacji dzieci przed Pierwszą Komunią Świętą obok katechezy ważną rolę pełni specjalne celebracje liturgiczne, zwłaszcza celebracje słowa Bożego, w którym razem z dziećmi uczestniczą ich rodzice. Dzięki nim dzieci łatwiej przyswajają sobie takie elementy liturgii, jak: „pozdrowienie, milczenie i wspólne uwielbienie” wyrażane zwykle we wspólnym śpiewie”⁵⁵.

W czasie przygotowania do Pierwszej Komunii Świętej dzieci mają również nauczyć się „jak na swoją miarę czynić pokutę”⁵⁶. Dzieci przyjmują wtedy, także po raz pierwszy, sakrament pokuty i pojednania. Grzech i sakrament pokuty należy ukazać w kontekście przyjętego chrztu w tym sensie, że przez grzech ciężki człowiek zrywa więzi przyjaźni z Bogiem zapoczątkowane na chrzcie, a w sakramencie pokuty Bóg ponownie obdarza go łaską i przywraca mu godność swojego przybranego dziecka. Udział rodziców w przygotowaniu do tych dwóch sakramentów będzie polegał również na tym, że nauczą dziecko odróżniać dobro od zła, czyli przekażą mu właściwą hierarchię wartości zgodnie z nauką Chrystusa i Kościoła. Dom rodzinny jest także najlepszą szkołą wzajemnej miłości oraz przebaczenia win. Dziecko w rodzinie najlepiej pozna znaczenie przykazania miłości Boga i bliźniego, do którego jest zobowiązane od dnia swojego chrztu, ale także konieczności prośby o przebaczenie popełnionego zła, czyli grzechu. Dzięki temu dziecko łatwiej zrozumie sens sakramentu pokuty i pojednania na odpuszczenie grzechów oraz znaczenie aktu pokuty na początku Mszy św. Przez takie działania rodziców dokonuje się formacja sumienia dziecka, która będzie miała wielki wpływ na jego dalsze życie nie tylko w rodzinie, ale także w Kościele i społeczeństwie.

⁵³ *Tamże*, nr 9.

⁵⁴ *Tamże*, nr 10; por. DWCh 3; zob. S. SUWIŃSKI, *Wychowanie dziecka do życia Eucharystią*, AK 146 (2006), s. 61–72.

⁵⁵ DMD 13; zob. S. KULPACZYŃSKI (red.), *Celebracje w katechezie*, Lublin 1999; Cz. KRAKOWIAK, *Znaczenie celebracji liturgicznych w katechezie*, w: *tamże*, s. 29–54.

⁵⁶ DMD 12; zob. J. STALA, *Rola znaków i symboli w katechezie o pokucie i Eucharystii*, „Liturgia Sacra” 11 (2005), nr 2, s. 301–313.

W formacji chrześcijańskiej ochrzczonych dzieci powinna uczestniczyć także cała miejscowa wspólnota wiernych, do której należą wraz ze swoimi rodzicami. Dokonuje się to przez „świadczenie Ewangelii, życie braterską miłością” oraz udziałem w misteriach Chrystusa. Przez to „jest najlepszą szkołą chrześcijańskiego i liturgicznego wychowania dzieci, które w niej żyją”⁵⁷.

Zalecenia duszpasterskie Episkopatu Polski w związku z *Dyrektorium*⁵⁸ zobowiązują duszpasterzy i rodziców do dobrego przygotowania dzieci do uczestnictwa we Mszy św. zarówno przez katechezę, jak i celebracje liturgiczne, które powinno być związane z całym wychowaniem i „wdrażaniem do obowiązków ogólnoludzkich i chrześcijańskich”⁵⁹. W specjalnych konferencjach dla „rodziców i wychowawców” duszpasterze mają wskazywać na znaczenie wspólnej modlitwy w rodzinie, do której rodzice powinni wprowadzać swoje dziecko „od najmłodszych lat” oraz zalecać zwyczaj „przystępowania całej rodziny do Komunii św. w dniu Pierwszej Komunii Świętej dziecka”⁶⁰. Wprowadzenie dzieci „w świadome, czynne i pełne uczestnictwo we Mszy św.” dokonuje się zasadniczo w okresie przygotowania do Pierwszej Komunii Świętej⁶¹. W tym czasie dzieci uczestniczą zarówno w liturgii mszalnej, w której stanowią zdecydowaną większość (dni powszednie), jak też razem z rodzicami i innymi dorosłymi (niedziele i święta). W dziele wychowania dzieci do udziału we Mszy św. z duszpasterzami powinny współpracować „całe rodziny”⁶².

Do sakramentu chrztu nawiązuje praktyka pastoralna polegająca na organizowaniu uroczystego odnowienia przyrzeczeń chrzcielnych przez dzieci przystępujące do Pierwszej Komunii Świętej. Zwykle ma to miejsce przy chrzcielnicy z użyciem pamiątkowej świecy chrzcielnej i z udziałem rodziców. Jest to doskonała okazja przypomnienia dzieciom oraz ich rodzicom, że chrzest prowadzi do Eucharystii, oraz wskazania, że wierność i rozwój łaski chrztu związany jest z uczestnictwem we Mszy św.

W czasie podróży apostolskiej do Ojczyzny w 1987 r. Jan Paweł II 13 czerwca w Łodzi przewodniczył Mszy św., w której udzielał dzieciom Pierwszej Komunii Świętej. W homilii zwrócił się także do ich rodziców i powiedział, że jest to

wielkie święto chrześcijańskich rodzin. Zawsze tak było w naszej polskiej tradycji, która od tysiąca lat ukształtowała się na tej ziemi jako tradycja chrześcijańska. Rodzina zawsze była — i nadal pozostaje — tym ludzkim środowiskiem, pierwszym i podstawowym, do

---

⁵⁷ DMD 11.

⁵⁸ *Zalecenia duszpasterskie Episkopatu Polski w związku z Dyrektorium o Mszach świętych z udziałem dzieci*, w: J. MIAZEK (opr.), *To czyńcie na moją pamiątkę. Eucharystia w dokumentach Kościoła*, Warszawa 1987, s. 236–240.

⁵⁹ *Zalecenia duszpasterskie Episkopatu Polski w związku z Dyrektorium o Mszach świętych z udziałem dzieci*, nr 1.

⁶⁰ *Tamże*, nr 7.

⁶¹ *Tamże*, nr 4.

⁶² *Tamże*, nr 7.

kórego Bóg przychodzi przez wielkie sakramenty naszej wiary, poczynając od chrztu świętego. Małżonkowie, którzy dają ludzkie życie swoim dzieciom tu, na ziemi, zapraszają do ich serc, do całej ludzkiej wspólnoty, Dawcę życia wiecznego⁶³

4. Bierzmowanie i rozwój nowego życia otrzymanego na chrzcie

Przez sam chrzest człowiek nie został jeszcze wprowadzony w całe misterium Chrystusa i Kościoła. Konieczne jest dalsze i jeszcze doskonalsze upodobnienie do Chrystusa i ściślejsze zjednoczenie z Kościołem przez Dar Ducha Świętego i uczestnictwo w Eucharystii⁶⁴. Dokonuje się to przez przyjęcie sakramentu bierzmowania, którego liturgia często nawiązuje do sakramentu chrztu w modlitwach, ale także przez odnowienie przyrzeczeń chrzcielnych, imię chrzcielne i rodziców chrzestnych jako świadków bierzmowania. Konsekwencją przyjęcia Daru Ducha Świętego w sakramencie bierzmowania jest dalszy rozwój życia według Ducha (Rz 8; Ga 5,2), czynny udział w życiu Kościoła i świadome podejmowanie działalności apostołskiej w świecie. Przygotowanie kandydatów do bierzmowania jest doskonałą okazją do wskazania na chrzest jako sakrament, który uprawnia do przyjmowania następnych sakramentów, ale także domaga się ciągłego wzrastania w łasce, naśladowania Chrystusa i pogłębiania więzi z Bogiem⁶⁵.

Pontyfikał *Obrzędy bierzmowania*⁶⁶ wymaga, aby kandydaci do tego sakramentu byli odpowiednio pouczeni i formowani w duchu wiary oraz „starannie przygotowani” na jego przyjęcie. Jest to zadanie całego Ludu Bożego, ale głównie duszpasterzy oraz rodziców chrześcijańskich⁶⁷. Jego celem jest „wpojenie wiernym pełnego posłuszeństwa Chrystusowi i odpowiedniego nauczania ich dawania zdecydowanego świadectwa”⁶⁸. W pontyfikale nie ma bardziej konkretnych wskazań, w jaki sposób rodzice mają wypełnić swoje zadania. Również *Kodeks prawa kanonicznego* tylko ogólnie stwierdza, że „rodzice, duszpasterze, zwłaszcza proboszczowie, mają troszczyć się, aby wierni zostali właściwie przygotowani do jego przyjęcia i w odpowied-

⁶³ Zob. A. MTTHEEUWS, *L'Eucharistie au cœur des sacrements de l'initiation chrétienne*, LMD (2005), nr 243, s. 61–80.

⁶⁴ CZ. KRAKOWIAK, *Bierzmowanie. Sakrament inicjacji chrześcijańskiej*, Lublin 2005, s. 168–172.

⁶⁵ Zob. TENŻE, *Przygotowanie do sakramentu bierzmowania. Aspekt pastoralno-liturgiczny*, w: J. STALA (red.), *Dzisiejszy bierzmowany*, Kielce 2005, s. 143–180.

⁶⁶ *Obrzędy bierzmowania*, Katowice 1995 (=OB).

⁶⁷ „Obowiązkiem chrześcijańskich rodziców jest troska o przygotowanie dzieci do życia sakramentalnego przez formowanie w nich ducha wiary i stopniowe jego umacnianie oraz przez bezpośrednie przygotowanie do owocnego przyjęcia sakramentów bierzmowania i Eucharystii, w czym korzystają z pomocy tych instytucji, które zajmują się katechizacją. Ta rola rodziców zaznacza się także przez ich czynny udział w obrzędach sakramentów”; OB 3. Także według KPK: „Rodzice, duszpasterze, zwłaszcza proboszczowie, mają troszczyć się, aby wierni zostali właściwie przygotowani do jego przyjęcia i w odpowiednim czasie do niego przystąpili” (kan. 890).

⁶⁸ OB 11.

nim czasie do niego przystąpili”⁶⁹. Dobrze przygotowanie do bierzmowania, które należy najpierw do rodziców, *Kodeks* określa jako ich „bardzo poważny obowiązek” i prawo wynikające z faktu, że „dali dzieciom życie”. Dlatego do chrześcijańskich rodziców „należy troska o chrześcijańskie wychowanie dzieci, zgodnie z nauką przekazywaną przez Kościół”⁷⁰. W związku z katechezą *Kodeks* stanowi, że „rodzice przed innymi mają obowiązek słowem i przykładem formować dzieci w wierze i praktyce życia chrześcijańskiego”⁷¹.

Katechizm Kościoła katolickiego wskazuje na potrójny cel przygotowania do bierzmowania, w którego osiągnięciu powinni pomagać także rodzice: doprowadzenie chrześcijanina „do głębszego zjednoczenia z Chrystusem”; „do większej zażyłości z Duchem Świętym, Jego działaniem, darami i natchnieniami, aby mógł lepiej podjąć apostolską odpowiedzialność życia chrześcijańskiego”; przez katechezę „obudzić zmysł przynależności do Kościoła Jezusa Chrystusa, zarówno do Kościoła powszechnego, jak wspólnoty parafialnej” (nr 1309). Tak przygotowani kandydaci będą mogli podjąć „zadania ucznia i świadka Chrystusa we wspólnocie Kościoła oraz w sprawach doczesnych” (nr 1319).

Także *Dyrektorium ogólne o katechizacji*⁷² nie podaje konkretnych sugestii odnośnie do zadań rodziców w przygotowaniu kandydatów do bierzmowania. W związku z tym sakramentem ubolewa, że często przyjęcie bierzmowania kończy proces wtajemniczenia chrześcijańskiego, ale przyjmujący je „oddalają się prawie całkowicie od praktykowania wiary”. Jako środek zaradczy w takich sytuacjach zaleca dobre wykorzystanie bogactwa formacyjnego związanego z procesem wtajemniczenia chrześcijańskiego⁷³. Ogólnie mówi także o roli rodziców w formacji chrześcijańskiej oraz odpowiedzialności za przygotowanie dzieci do przyjmowania sakramentów, oraz że katecheza, nauka religii w szkole i wychowanie w rodzinie są wewnętrznie powiązane i służą chrześcijańskiemu wychowaniu dzieci i młodzieży⁷⁴. *Dyrektorium* uzasadnia to tym, że „kto dał dziecku życie, ubogacając je darem chrztu, ten ma obowiązek ciągłego karmienia tego życia”⁷⁵. Wychowanie chrześcijańskie w rodzinie powinno zaczynać się od wczesnego dzieciństwa, gdyż ma decydujące znaczenie „dla przyszłości wiary”⁷⁶, a pierwsze doświadczenie wiary w rodzinie „często zostawia decydujący ślad, który trwa przez całe życie i ma charakter niezastąpiony”⁷⁷.

⁶⁹ KPK kan. 889 § 2.

⁷⁰ KPK kan. 226 § 2.

⁷¹ KPK kan. 774 § 2.

⁷² Poznań 1998 (=DOK); zob. P. TOMASIK, *Charakterystyka Dyrektorium Ogólnego o Katechizacji*, w: *Katecheza Kościoła w świetle Dyrektorium Ogólnego o Katechizacji*, Kraków 1999, s. 44–65.

⁷³ DOK 181; zob. C. ROGOWSKI (red.), *Katecheza dorosłych w teorii i w praktyce. Impulsy – Wyzwania – Perspektywy*, Lublin–Olsztyn 2001.

⁷⁴ DOK 76.

⁷⁵ DOK 177.

⁷⁶ DOK 178.

⁷⁷ DOK 226; por. *Catechesi tradendae*, nr 68.

Te ważne stwierdzenia *Dyrektorium* należy odnieść także do czasu przygotowania kandydatów do bierzmowania w rodzinach chrześcijańskich.

Wydana w 1975 r. przez Konferencję Episkopatu Polski *Instrukcja duszpasterska dotycząca sakramentu bierzmowania*⁷⁸ również nic nie mówi o roli rodziców w przygotowaniu kandydatów do tego sakramentu. Główny akcent kładzie się w niej na katechezę i przygotowanie bezpośrednie, duchowe. Podobnie II Polski Synod Plenarny jedynie ogólnie stwierdza konieczność formacji kandydatów do bierzmowania przez katechezę, która obejmuje także rodziców i świadków⁷⁹. Również wydane przez niektóre diecezje własne wskazania obowiązujące w przygotowaniu do sakramentu bierzmowania nie określają zadań rodziców w przygotowaniu ich dzieci do bierzmowania. Rodziców zachęca się głównie do udziału w spotkaniach oraz nabożeństwach przygotowujących do bierzmowania⁸⁰.

*Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickie w Polsce*⁸¹, powołując się na *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, mówi o podstawowym i pierwszym prawie oraz obowiązku rodziców do wychowania dzieci. Dotyczy to również całego procesu wtajemniczenia w życie chrześcijańskie zapoczątkowane przez chrzest. Rodzice są pierwszymi nauczycielami i wychowawcami dzieci w wierze. Pierwszych przeżyć religijnych, które mają decydujące znaczenie w całym życiu, już od wczesnego dzieciństwa dzieci doświadczają w rodzinie, dzięki świadectwu chrześcijańskiego życia rodziców. Rodzice stopniowo wyjaśniają dzieciom chrześcijańskie znaczenie świąt religijnych i różnych wydarzeń związanych z życiem rodzinnym. Następnie jako „pierwsi katecheci” troszczą się o ich przygotowanie do sakramentu pokuty, Pierwszej Komunii Świętej i przyjęcia we właściwym czasie sakramentu bierzmowania. Odpowiedzialni są także za udział dzieci w katechezie szkolnej i parafialnej oraz zwyczajne praktyki religijne, zwłaszcza uczestnictwo w liturgii sakramentów świętych oraz postępowanie według zasad wiary i moralności chrześcijańskiej. W tym dziele chrześcijańskiego wychowania mają prawo do pomocy ze strony duszpasterzy i całej wspólnoty⁸². Zatem odpowiedzialność za przygotowanie do sakramentów spoczywa głównie na rodzicach, a duszpasterze i katecheci pełnią funkcje pomocnicze, wspomagają rodziców, ale nie mogą ich zastępować.

⁷⁸ *Dokumenty duszpastersko-liturgiczne Episkopatu Polski 1966–1998*, s. 31–36. Instrukcja ta w wielu punktach jest już nieaktualna ze względu na nowe przepisy II Polskiego Synodu Plenarnego.

⁷⁹ *II Polski Synod Plenarny*, s. 208, nr 110; zob. K. MATWIEJUK, *Pastoralna troska II Polskiego Synodu Plenarnego o sprawowanie sakramentów świętych*, RT 50 (2003), z. 6, s. 212–214.

⁸⁰ Zob. S. CICHY, *Nowa instrukcja Sakramentu wtajemniczenia chrześcijańskiego w życiu Kościoła katowickiego*, w: *Sakramenty inicjacji w liturgii i praktyce duszpasterskiej*, s. 53–58; ARCHIDIECEZJALNA KOMISJA DS. DUSZPASTERSTWA OGÓLNEGO, WYDZIAŁ DS. WYCHOWANIA KATOLICKIEGO, *Wskazania duszpastersko-katechetyczne dotyczące przygotowania do sakramentu bierzmowania na terenie archidiecezji lubelskiej*, WDL 75 (2001), s. 581–588.

⁸¹ KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2001.

⁸² *Tamże*, nr 126–130.

Bardziej szczegółowe wskazania dotyczące zadań rodziców i rodziny chrześcijańskiej w formacji dzieci zawiera *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*⁸³. Dotyczą one już dzieci w wieku przedszkolnym⁸⁴, następnie przygotowania do sakramentów pokuty i pojednania oraz Eucharystii⁸⁵, dzieci klas IV–VI szkoły podstawowej⁸⁶, gimnazjum⁸⁷, szkół ponadgimnazjalnych⁸⁸ i dzieci szczególnej troski⁸⁹.

Obydwa dokumenty Konferencji Episkopatu Polski niewiele mówią o przygotowaniu do bierzmowania. *Dyrektorium katechetyczne* w punkcie dotyczącym wychowania liturgicznego jedynie przypomina, że katecheza dzieci i młodzieży na każdym etapie powinna mieć „charakter ściśle liturgiczny” i że „młodzież gimnazjalną przygotowuje do przyjęcia sakramentu bierzmowania”⁹⁰. W rozdziale *Duszpasterstwo katechetyczne w parafii* zaznaczono, że katecheza w gimnazjum związana jest z „wprowadzeniem i rozumieniem wiary, co stanowić powinno program i przedmiot przygotowań do sakramentu bierzmowania” udzielanego „młodzieży uczęszczającej do klas trzecich gimnazjów”⁹¹. Należy jednak zaznaczyć, że *Dyrektorium* to mocno akcentuje, iż parafia jest właściwym miejscem katechezy przygotowującej do przyjmowania sakramentów świętych. Temu celowi służą spotkania formacyjne w parafii, które powinny się odbywać przynajmniej raz w miesiącu i posiadać charakter katechetyczny. Mają one różnić się od lekcji religii w szkole zarówno co do treści, jak i formy, będąc uzupełnieniem katechezy szkolnej.

Jak faktycznie wygląda zaangażowanie rodziców młodzieży w przygotowaniu do sakramentu bierzmowania pokazują np. badania ankietowe 450 uczniów klas pierwszych szkół licealnych w Radomiu, przeprowadzone w latach 1993–1995 przez ks. Dariusza Skroka⁹², oraz 420 licealistów w Olsztynie, przeprowadzone w 1997 r. przez ks. Mariusza Falka⁹³

W obydwu badaniach pytania dotyczyły zainteresowania rodziców przygotowaniem dzieci do sakramentu bierzmowania oraz form ich udziału w tym przygotowaniu. Z odpowiedzi ankietowanej młodzieży pierwszych klas liceum w Radomiu (pierwszy rok po przyjęciu bierzmowania) wynika, że 45,3% rodziców wykazywała „bardzo duże” zainteresowanie przygotowaniem swoich dzieci do tego sakramentu;

---

⁸³ KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2001.

⁸⁴ *Tamże*, s. 20.

⁸⁵ *Tamże*, s. 31–32.

⁸⁶ *Tamże*, s. 47–48.

⁸⁷ *Tamże*, s. 68.

⁸⁸ *Tamże*, s. 96.

⁸⁹ *Tamże*, s. 111.

⁹⁰ *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, nr 25.

⁹¹ *Tamże*, nr 107.

⁹² *Bierzmowanie w życiu chrześcijanina*, Radom 2003.

⁹³ *Sakrament bierzmowania a młodzież*, Olsztyn 2000.

31,3% tylko „trochę”; 18,5% „prawie wcale” i 4,9% „wcale”⁹⁴. W badaniach M. Falka odpowiednio 45,2%, 44,0%, 8,6% i 2,2%⁹⁵.

W różnych formach przygotowania bezpośredniego do bierzmowania udział rodziców młodzieży w Radomiu był następujący: w nabożeństwach przygotowujących do bierzmowania — 46,2%; przyjęcie sakramentu pokuty i pojednania oraz Komunii św. — 35,8%; udział w rekolekcjach — 15,8%; przygotowanie miejsca i liturgii bierzmowania — 11,6%; tylko 3,8% badanej młodzieży nie widziało potrzeby włączania rodziców w przygotowanie do bierzmowania⁹⁶. Natomiast odpowiedzi badanej młodzieży na te same pytania w Olsztynie były następujące: przyjęcie sakramentu pokuty i pojednania oraz Komunii św. — 46,0%; udział w nabożeństwach przygotowujących do bierzmowania — 25,2%; wspólne rekolekcje — 14,5%, przygotowanie miejsca i liturgii bierzmowania — 7,4%, ale aż 35,7% ankietowanych nie widziało potrzeby włączania rodziców w przygotowanie do bierzmowania⁹⁷

5. Pokuta chrześcijanina i jej związek z sakramentem chrztu

Każdemu ochrzczoneму winna towarzyszyć świadomość otrzymanej łaski nowego życia w Chrystusie i zobowiązanie do trwania w zjednoczeniu z Nim i Jego Kościołem. Chrzest jest bowiem tym sakramentem, w którym po raz pierwszy dokonano się w człowieku zwycięstwo nad grzechem, aby już więcej nie żył w niewoli grzechu, lecz w wolności dziecka Bożego (por. Rz 6,4-10)⁹⁸. Ponieważ łaskę nowego życia w Chrystusie otrzymaną w czasie chrztu można utracić, dlatego Chrystus „ustanowił w swoim Kościele sakrament pokuty, aby wierni, którzy po chrzcie świętym popełniają grzechy, mogli pojednać się z Bogiem przez odnowienie w łasce”⁹⁹. W sakramencie tym następuje przywrócenie (po grzechu ciężkim) lub odnowienie łaski chrztu, aby wierniej służyć Bogu i Kościołowi, ciągle doskonalić siebie przez walkę z grzechem, ale także przez pozytywną pracę nad sobą, doskonalenie osobiste, dążenie do świętości. Na sakrament pokuty należy patrzeć nie tylko jako odzyskanie łaski przyjaźni z Bogiem, ale także skuteczną pomoc w rozwoju łaski chrztu. Rytuał *Obrzędy pokuty* mówi najpierw o „konieczności i użyteczności” pokuty: „(...) ci, którzy przez grzech ciężki odeszli od zjednoczenia z Bogiem w miłości, przez sakrament pokuty wracają do życia”. Następnie o tych, którzy popełniają grzechy powszednie i codziennie doświadczają swojej słabości. Oni przez „częste przyjmowanie pokuty nabierają sił, aby dojść do pełnej wolności dzieci Bożych”¹⁰⁰. Dlatego Kościół zale-

⁹⁴ SKROK, *dz. cyt.*, s. 82–83.

⁹⁵ FALK, *dz. cyt.*, s. 125–126.

⁹⁶ SKROK, *dz. cyt.*, s. 89–90.

⁹⁷ FALK, *dz. cyt.*, s. 137.

⁹⁸ *Obrzędy pokuty*, Katowice 1988, nr 2 (=OP).

⁹⁹ *Tamże*.

¹⁰⁰ OP 7.

ca częste i staranne korzystanie z tego sakramentu, gdyż jest to „bardzo użyteczne dla zwalczania grzechów powszednich (*venialibus peccatis*)” Praktyka taka jest wyrazem troski „o doskonalenie łaski chrztu, abyśmy nosząc w naszym ciele umartwienie Jezusa Chrystusa, coraz bardziej ukazywali w sobie życie Jezusa”¹⁰¹. Wyznanie w sakramencie pokuty grzechów powszednich powinno sprzyjać i prowadzić do coraz doskonalszego upodobnienia się do Chrystusa i wiernego ulegania głosowi Ducha Świętego. Celem sakramentu pokuty jest także oddziaływanie na chrześcijanina i całe jego życie przez pobudzanie go do coraz gorliwszej służby Bogu i braćmiom. Tego zaś wymaga już przyjęty chrzest.

Nawiązywanie do sakramentu chrztu pojawia się wiele razy w liturgii sakramentu pokuty i pojednania, np. w modlitwach litanijnych: „(...) aby wszyscy, którzy po chrzcie splamili się zmażą grzechu, wrócili do pierwotnej niewinności”¹⁰²; „(...) abyśmy odzyskawszy godową szatę łaski, mogli przystąpić do uczy eucharystycznej”¹⁰³.

Wierności i rozwojowi łaski chrztu służy także uczestnictwo w celebracjach pokutnych, które są „wezwaniami do nawrócenia i odnowy życia (*invitatio ad conversionem et ad vitae renovationem*)”; „bardzo pożyteczne dla osiągnięcia nawrócenia i oczyszczenia serca”, „aby rozwijać ducha pokuty” i „wychowywać dzieci (*ad pueros educandos*)” do rozumienia, czym jest grzech i wyzwolenie od niego przez Chrystusa¹⁰⁴. Celebracje pokutne w okresie Wielkiego Postu mają także ścisły związek z sakramentem chrztu. Pierwszy wzór nosi tytuł *Pokuta jako środek do umocnienia lub odnowienia łaski chrztu (Ad roborandum et restaurandum gratiam baptismatis)*. Już na samym początku w modlitwie chrzest ukazany jest jako oczyszczenie, grzech jako sprzeniewierzenie się łasce chrztu, a pokuta — środek odzyskania miłości Bożej¹⁰⁵ (por. 1 Kor 10,1-13; Łk 15,4-7 lub Łk 15, 11-32; Hbr 6,4-8). W modlitwie końcowej są prośby, aby „wieczna śmierć nie ogarnęła odrodzonych w sakramencie chrztu” (*ne renatos lavacro salutari mors secunda pissideat*); „aby zachowali nienaruszoną łaskę, którą otrzymali na chrzcie i odzyskali przez pokutę”¹⁰⁶.

Pojednanie z Bogiem i Kościołem przez sakrament pokuty, zwany również drugim chrztem, ponownie daje dostęp do Eucharystii. Uczestnictwo w niej jest nie tylko konsekwencją przyjętego chrztu, ale ciągle nowym zobowiązaniem do odnawiania i umacniania przymierza z Bogiem zawartego przez chrzest. Eucharystia jako Ofiara Chrystusa przypomina wszystkim ochrzczonym o wezwaniu do naśladowania Chrystusa w Jego postawie ofiarnej wyrażającej się w posłuszeństwie swojemu

¹⁰¹ OP 7b; por. 2 Kor 4,10.

¹⁰² OP 55.

¹⁰³ OP 196.

¹⁰⁴ OP 37; zob. CZ. KRAKOWIAK, *Celebracje pokutne w świetle Rytuału „Obrzędy pokuty”*, „Anamnesis” 6 (1999/2000), nr 20, s. 81–101; TENŻE, *Teologia celebracji pokutnych*, w: R. BIEL (red.), *Ku liturgii nadziei*, Tarnów 2005, s. 231–246.

¹⁰⁵ OP 9.

¹⁰⁶ OP, s. 201–202.

Ojcu i do podejmowania zgodnie ze swoim powołaniem misji w Kościele i w świecie. Jednocześnie z uczestnictwa w Eucharystii jako uczy słowa Bożego i Ciała Pańskiego chrześcijanin czerpie duchowe siły do takiej postawy. Dzięki temu Eucharystia pomaga w ciągłym wzrastaniu w zjednoczeniu z Chrystusem i Kościołem zapoczątkowanym przez chrzest. Szczególne znaczenie posiada niedzielna Eucharystia z tej racji, że niedziela jest świątecznym dniem wszystkich ochrzczonych. Dlatego zarówno w katechezie, jak w przepowiadaniu obowiązek uczestnictwa w niedzielnej Mszy św. należy wyprowadzać z sakramentu chrztu i ukazywać jako jego ważną konsekwencję dla budowania Kościoła jako wspólnoty ochrzczonych.

6. Wiatyk i pogrzeb chrześcijański w relacji do chrztu

Wychowanie do świadomości chrzcielnej powinno uwzględniać także koniec ziemskiego życia chrześcijanina. W czasie choroby przyjmuje on sakrament namaszczenia, aby dzięki łasce Ducha Świętego mógł łączyć swoje cierpienie z Chrystusem, ofiarować je za swoje grzechy, za Kościół i za zbawienie całego świata¹⁰⁷. Natomiast w obliczu bliskiej już śmierci udziela się Komunii św. w formie Wiatyku. Jest to ostatnia i uroczysta Komunia św. chrześcijanina w chwili jego przejścia z tego życia do wieczności, czyli jego własnej paschy. Komunia św. ma mu pomóc w łączności z Chrystusem przeżyć swoją śmierć jako paschę już nie sakramentalnie, jak we chrzcie, ale rzeczywiście i fizycznie. W ten sposób proces umierania z Chrystusem rozpoczęty we chrzcie znajduje swoje ostateczne dopełnienie w chwili śmierci. Dlatego w praktyce pastoralnej należy wskazywać znaczenie Wiatyku jako zadatku i gwarancji życia wiecznego, którego początek otrzymali w czasie sakramentu chrztu.

Liturgia Wiatyku dwa razy nawiązuje do sakramentu chrztu. Najpierw w obrzędach wstępnych w formule towarzyszącej pokropieniu wodą święconą¹⁰⁸, a następnie w czasie odnowienia chrzcielnego wyznania wiary, która „łączy nas z Bogiem od naszego chrztu”¹⁰⁹. *Wprowadzenie* do rytuału widzi w nim odnowienie przymierza chrzcielnego włączającego do grona dzieci Bożych i czyniącego „współdziedzicem życia wiecznego”¹¹⁰.

W wychowaniu do świadomości chrztu nie można pominąć także ukazania związku z nim obrzędów pogrzebu chrześcijańskiego¹¹¹. W nim bowiem Kościół z wiarą

¹⁰⁷ Zob. CZ. KRAKOWIAK, *Namaszczenie chorych — sakrament uzdrowienia*, Sandomierz 2005.

¹⁰⁸ „Niech ta woda przypomni nam przyjęty chrzest i naszą przynależność do Chrystusa, który nas odkupił przez swoją mękę i zmartwychwstanie”. *Sakramenty chorych. Obrzędy i duszpasterstwo*, Katowice 1978, nr 127.

¹⁰⁹ *Tamże*, nr 134.

¹¹⁰ *Tamże*, nr 28; zob. CZ. KRAKOWIAK, *O właściwe rozumienie Wiatyku*, CT 44 (1974), z. 3, s. 58–63.

¹¹¹ Zob. TENŻE, *Nowe obrzędy pogrzebowe według Rytuału dla diecezji polskich*, WDL 52 (1978), s. 199–209.

obchodzi misterium paschalne Chrystusa i modli się za tych, którzy przez chrzest zostali wszczępieni w Jego śmierć i zmartwychwstanie oraz przeszli już przez śmierć do życia wiecznego¹¹². Do sakramentu chrztu nawiązuje wiele razy liturgia pogrzebu. W czasie ostatniego pożegnania wezwanie do modlitwy podkreśla, że zmarły przez chrzest stał się przybranym dzieckiem Bożym, dlatego Kościół poleca go miłosierdziu Bożemu, aby miał teraz udział w uczcie niebieskiej¹¹³. Odniesienie do chrztu mają następnie obrzędy pokropienia ciała w trumnie i jego okadzenie¹¹⁴. W czasie liturgii pogrzebu do daru nowego życia otrzymanego na chrzcie nawiązują modlitwy zanoszone za zmarłych, np. „(...) Ty, przez chrzest dałeś nowe życie człowiekowi, (...) prosimy, abys go przyjął do błogosławionej społeczności świętych”¹¹⁵. Podobne wezwania nawiązujące do chrztu zawarte są w modlitwie wiernych¹¹⁶. Związek sakramentu chrztu z pogrzebem widoczny jest także przez to, że przy trumnie stawia się paschał, od którego w czasie chrztu zapala się świecę każdego ochrzczonego. Można także wtedy zapalić ją po raz ostatni. Na te wszystkie elementy liturgii pogrzebowej należałoby zwracać uwagę wiernych przy różnych okazjach, ale może częściej podczas samego pogrzebu.

7. Profesja zakonna i konsekracja dziewic w kontekście konsekracji chrzcielnej

Wychowanie do świadomości sakramentu chrztu winno objąć także tych członków Kościoła, którzy należą w nim do specjalnego stanu, jakim jest życie zakonne, czyli osoby konsekrowane przez profesję zakonną i konsekrację dziewic. W liturgii obrzędów zarówno profesji, jak i konsekracji dziewic są bardzo wyraźne odniesienia do sakramentu chrztu, który jest pierwszą konsekracją. Na niej budowane są inne formy i stany życia w Kościele.

Profesja zakonna jest zobowiązaniem do doskonałego wypełniania zobowiązań wynikających z przyjętego chrztu¹¹⁷. Podkreślał to już dekret *Perfectae caritatis*: „Całe bowiem życie swoje oddali na Jego służbę, to zaś stanowi jakąś szczególną konsekrację głęboko zakorzenioną w konsekracji chrztu i pełniej ją wyrażającą” (nr 5). Zwykle już wcześniej mówiono o profesji, jako drugim chrzcie, na co miało

---

¹¹² *Obrzędy pogrzebu*, Katowice 1991, nr 1, por. nr 13.

¹¹³ *Tamże*, nr 63.

¹¹⁴ „Wszchemogący Bóg odrodził cię z wody i Ducha Świętego na życie wieczne, niech zatem dopełni dzieła, które rozpoczął na chrzcie świętym”; *tamże*, nr 65.

¹¹⁵ *Tamże*, nr 66 B.

¹¹⁶ *Tamże*, nr 72; 244 A; 245 B.

¹¹⁷ *Ordo professionis religiosae*, Roma 1970, I, 27; 57; 141; zob. J. BAR, *Odnowiony obrzęd profesji zakonnej*, CT 41 (1971), z. 1, s. 179–186; S. KLARA, *Obrzędy profesji zakonnej i konsekracji dziewic*, AK 64 (1972), t. 78, s. 410–426; M. AUGÉ, *I riti della professione religiosa e della consacrazione delle vergini*, RiL 60 (1973), s. 326–340; Z. JAMRÓZ, *Odnowiona liturgia profesji zakonnej kobiet w „Ordo professionis religiosae”*, STV 20 (1982), nr 1, s. 131–155.

wskazywać przybieranie nowego imienia, które uzasadniano koniecznością wyrzeczenia się „świata” i zapoczątkowaniem nowego etapu życia. Liturgia profesji zakonnej wiele razy nawiązuje do chrztu: „(...) już przez chrzest umarliście dla grzechu i zostaliście poświęceni Bogu, czy chcecie przez profesję zakonną jeszcze pełniej Bogu się poświęcić?” (skrutynium); „Boże, Ty sprawiłeś, że łaska chrztu świętego tak bardzo rozwinęła się w Twoich sługach, że pragną doskonałej naśladować przykład Twojego Syna” (kolekta). Nie chodzi o jakieś uzupełnienie chrztu, lecz o wyzwolenie nowej dynamiki i większą troskę o własne uświęcenie zapoczątkowane we chrzcie. W liturgii słowa czyta się Rz 6,3-11 — perykopę typowo chrzcielną. Nawiązuje do niej Jan Paweł II w adhortacji *Redemptionis donum* (o konsekracji zakonnej): „(...) profesja zakonna zakorzeniona na sakramentalnym podłożu chrztu — jest nowym «zanurzeniem w śmierć Chrystusa», nowym poprzez świadomość i wybór, nowym poprzez nieustanne «nawrócenie»”. Owo „zanurzenie w śmierć” sprawia, że „pogrzebany wraz z Chrystusem” człowiek „wkracza w nowe życie jak Chrystus”. W Chrystusie ukrzyżowanym odnajduje swą integralną podstawę konsekracja chrztu i z kolei profesja rad ewangelicznych, która według słów *Vaticanum II* „stanowi jakąś szczególną konsekrację”. Konsekracja ta jest równocześnie śmiercią i wyzwoleniem. Św. Paweł pisze: „umarliście dla grzechu”, a tę „śmierć” nazywa równocześnie „wyzwoleniem z niewoli grzechu”. Nade wszystko jednak konsekracja zakonna na sakramentalnym gruncie chrztu stanowi nowe „życie dla Boga w Jezusie Chrystusie” (nr 7). Złożone trzy śluby wyrażają gotowość dążenia do doskonałości przez naśladowanie Chrystusa czystego, ubogiego i posłusznego swemu Ojcu.

Również liturgia konsekracji dziewic wskazuje najpierw na jej ściśły związek z konsekracją chrzcielną¹¹⁸. Jest to nawiązanie do nauki Soboru Watykańskiego II. Zwracał na to uwagę także Jan Paweł II w *Vita consecrata*:

W tradycji Kościoła uznaje się profesję zakonną za szczególne i owocne pogłębienie konsekracji chrzcielnej, jako że dzięki niej wewnętrzna jedność z Chrystusem, ustanowiona już przez chrzest, przeraża się w dar upodobnienia do Niego, wyrażony i urzeczywistniony przez profesję rad ewangelicznych (nr 30).

Ordo consecrationis virginum określa konsekrację dziewic „nowym namaszczeniem duchowym”, „uroczystymi zaślubinami z Panem”, „ściślejszym zjednoczeniem z Bogiem” (nr 16, 17, 55). Już przez chrzest nastąpiło włączenie w tajemnicę Kościoła, Oblubienicę Chrystusa. Natomiast przez konsekrację mocą Ducha Świętego, który udziela dziewicy „nowego namaszczenia duchowego”, zostaje ona jeszcze bardziej z Nim związana i staje się Jego widzialnym znakiem. Zjednoczenie z Chrystusem zapoczątkowane we chrzcie znajduje swoją kontynuację i dopełnienie w ob-

¹¹⁸ *Ordo consecrationis virginum*, Roma 1970; wyd. pol. *Obrzędy konsekracji dziewic*, Katowice 2001; zob. A.M. TRIACCA, *Fondamenti liturgico-sacramentali delle forme di „vita di consacrazione”*, RiL 60 (1973), s. 287–320; J. MIAZEK, *Odnowiony obrzęd konsekracji dziewic*, CT 53 (1983), z. 3, s. 69–76; K. KONECKI, *Konsekracja dziewic w odnowie liturgicznej Soboru Watykańskiego II*, Włocławek 1997, s. 225–231.

rzędzie konsekracji, podczas której kobieta świadomie i dobrowolnie decyduje się na życie w dozgonnym dziewictwie, w oddaniu Chrystusowi dla dobra Kościoła i braci. Nawiązuje do tego przemówienie biskupa:

Duch Święty Poczieszyciel, który przez wodę chrztu świętego uczynił wasze serca świętąnią Najwyższego, dzisiaj przez nasze pośrednictwo udziela wam nowego namaszczenia duchowego i nowego tytułu poświęcenia Bożemu Majestatowi. Wynosi was do godności oblubienic Chrystusa i łączy nierozzerwalnym węzłem z Synem Bożym (nr 16).

8. Rok liturgiczny i wychowanie do świadomości chrzcielnej

Konstytucja o liturgii zaleca, aby tak w katechezie, jak i w liturgii tego okresu „szerzej uwzględnić elementy chrzcielne przez przypominanie chrztu lub też przygotowanie do niego” (KL 109). Jeszcze wyraźniej mówi o tym *List Kongregacji Kultu Bożego o przygotowaniu i obchodzeniu świąt paschalnych* (16 I 1988):

(...) katechumeni przez „wybranie” i przez skrutynia oraz katechezę, są doprowadzani do sakramentów chrześcijańskiego wtajemniczenia; wierni zaś gorliwiej słuchając słowa Bożego i trwając na modlitwie, przez pokutę przygotowują się do odnowienia przyrzeczeń chrzcielnych (nr 6).

Charakter chrzcielny okresu 40-dniowego przygotowania najbardziej widoczny jest w liturgii słowa Bożego i w tekstach modlitw III, IV i V niedzieli Wielkiego Postu roku „A”, ale także w tekstach biblijnych mówiących o przymierzu z Bogiem. Temat odnowy przymierza z Bogiem dominuje głównie w czytaniach roku „B” Chrześcijananie przez wodę chrztu weszli w przymierze z Bogiem, które teraz winni odnowić przez powrót do pierwotnej gorliwości i wierności przymierzu. Wierność temu przymierzu wymaga naśladowania Chrystusa i słuchanie Go jako umiłowanego Syna Boga. Syn Boży został posłany na świat i złożył w ofierze swoje życie, aby odnowić przymierze z Bogiem, lecz nie przez wszystkich zostaje przyjęty. Jego ukrzyżowanie dla Żydów jest zgorszeniem, a głupstwem dla pogan. Dla wierzących zaś mocą i mądrością Bożą (por. 1 Kor 1,22-25). Przykazania, które Bóg daje swojemu ludowi przez Mojżesza, są znakiem Jego miłości, a ich zachowanie przez ludzi — potwierdzeniem zawartego z Nim przymierza (por. Wj 20,1-17). Bóg bogaty w miłosierdzie posyła swego Syna, aby zbawić świat i odnowić przymierze. Przyjęcie Syna wymaga wiary. Łaska wiary jest jednak darem Boga: „Łaską bowiem jesteście zbawieni przez wiarę” (Ef 2,8). Temat przymierza wyraźny jest również w V niedzielę Wielkiego Postu. Zapowiada je prorok Jeremiasz (Jr 31,31-34). Ewangelia zaś mówi o zawarciu przymierza przez Chrystusa porównanego do ziarna wrzuconego do ziemi, które musi obumrzeć, aby przynieść plon (por. J 12,20-33). Chrystus przez swoje Misterium Paschalne przynosi dar nowego życia ludziom i dlatego jest sprawcą zbawienia wiecznego (por. Hbr 5,7-9).

Teksty biblijne i liturgiczne Wielkiego Postu, wskazujące na chrzcielny charakteru okresu 40-dniowego przygotowania do świąt paschalnych, wzywają i zachęcają

do wierności zobowiązaniom wynikającym ze chrztu oraz do częstej modlitwy za katechumenów przygotowujących się do sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego¹¹⁹. Do odnowienia łaski chrztu i przyrzeczeń chrzcielnych w Wigilię Paschalną przygotowują wiernych rekolekcje wielkopostne i przyjęcie sakramentu pokuty i pojednania. Wydaje się, że rekolekcje w czasie Wielkiego Postu, w których uczestniczą licznie wierni (dorośli, młodzież i dzieci), są doskonałą okazją do wychowania wiernych w świadomości przyjętego sakramentu chrztu i kształtowaniu swego życia według tego, co zgodnie jest z godnością przybranych dzieci Bożych i członków Kościoła.

Przypadające w niedzielę po Objawieniu Pańskim święto Chrztu Chrystusa jest również dobrą okazją do przepowiadania o sakramencie chrztu. Teksty biblijne i liturgiczne nawiązują do chrztu Chrystusa, który zapowiada sakrament chrztu. Przez niego każdy, kto go przyjmie, staje się także przybranym dzieckiem Boga i świątynią Ducha Świętego. Nazywając Jezusa „Synem umiłowanym”, Bóg Ojciec wskazuje na Niego jako prawzór wszystkich, którzy przyjmą sakrament chrztu i zostaną także napełnieni Duchem Świętym oraz zrodzeni do dziecięstwa Bożego. Nad każdym przyjmującym chrzest otwiera się niebo i Bóg objawia mu swoją życzliwość, dając mu nowe życie. Święto posiada własną prefację pt. *Tajemnica chrztu Chrystusa*, której główną treść można ująć następująco: podczas chrztu Jezusa w Jordanie Bóg Ojciec dał ludziom cudowne znaki (*mira mysteria*) objawiające rzeczywistość „nowego obmycia” (*novum lavacrum*), tzn. istotnie różniącego się od tego, jakie stosował Jan Chrzciciel. Chrzest udzielony Chrystusowi przez Jana nabiera nowego znaczenia z racji towarzyszących mu znaków, zapowiada obmycie odradzające i odnawiające w Duchu Świętym (J 3,5). Głos z nieba zaświadcza o zamieszkaniu Słowa Bożego wśród ludzi, a zstąpienie Ducha Świętego na Sługę Bożego namaszczenie Go do spełnienia misji mesjańskiej: „Twoje Słowo zamieszkało wśród ludzi (...) aby głosić dobrą nowinę ubogim”. Słowa prefacji: „objawiłeś nam tajemnicę chrztu nowego” mają podwójny sens: chrzest Chrystusa jest *novum lavacrum* w stosunku do chrztu Jana (chrzest pokuty) dzięki Duchowi Świętemu. Jezus objawia się jako ten, który sam jest umiłowany przez Ojca i staje się dawcą Ducha odradzającego we chrzcie jako sakramencie; chrzest jest obmyciem odradzającym w Duchu Świętym.

Prośba w kolekcie dotyczy sakramentu chrztu i jego skutków. Chrzest jest nowym narodzeniem z wody i Ducha Świętego, które czyni przybranym dzieckiem Bożym, w którym On ma upodobanie. Konsekwencją przyjętego chrztu jest trwanie w łączności z Chrystusem i życie według Jego Ducha. W modlitwie po Komunii Kościół prosi dla wszystkich ochrzczonych o prawdziwy udział w synostwie Bożym przez trwanie przy nauce Chrystusa.

---

¹¹⁹ Zob. Cz. KRAKOWIAK, *Wielki Post w liturgii Kościoła i pobożności ludowej*, Sandomierz 2006, s. 55–58, 117–126.

Benedykt XVI w czasie modlitwy na Anioł Pański 7 I 2007 r. wskazał na ścisły związek między chrztem Chrystusa i naszym chrztem.

Nad Jordanem otwarło się niebo (por. Łk 3,21), na znak, że Zbawiciel otworzył nam drogę zbawienia, i my możemy ją przebyć właśnie dzięki nowym narodzinom „z wody i z Ducha” (J 3,5), które dokonują się w chrzcie. Przez chrzest zostajemy włączeni w mistyczne Ciało Chrystusa, którym jest Kościół, wraz z Nim umieramy i zmartwychwstajemy, w Niego się przyoblekamy, jak to wielokrotnie podkreśla Apostoł Paweł (por. 1 Kor 12,13; Rz 6,3-5; Ga 3,27). Chrzest zobowiązuje nas zatem, byśmy „słuchali” Jezusa, czyli wierzyli w Niego i z uległością Go naśladowali, pełniąc Jego wolę. W ten właśnie sposób każdy może dążyć do świętości — celu, który, jak przypomniał Sobór Watykański II, stanowi powołanie wszystkich ochrzczonych. Niech Maryja, Matka umiłowanego Syna Bożego, pomaga nam, byśmy zawsze mogli dochować wierności naszemu chrztowi.

9. Rola ruchów, wspólnot i stowarzyszeń kościelnych w kształtowaniu świadomości chrzcielnej

Istniejące w Kościele ruchy, wspólnoty i stowarzyszenia wiernych świeckich przez systematycznie prowadzoną formację opartą na słowie Bożym, liturgii i życiu we wspólnocie są skuteczną drogą do kształtowania w swoich członkach nowego człowieka i życia według Ducha Chrystusowego otrzymanego na chrzcie, a następnie jego pełni w sakramencie bierzmowania. Dlatego należy je uznać za ważny i skuteczny środek wychowania ochrzczonych do życia zgodnego z wymaganiami, jakie wynikają z przyjętego chrztu i pozostałych sakramentów inicjacji chrześcijańskiej. Obecność i aktywność tych wspólnot w parafii winna przez słowo i świadectwo życia pozytywnie oddziaływać na innych jej członków i razem z duszpasterzami uczestniczyć w szeroko pojętym dziele ewangelizacji w parafii.

Wśród tych ruchów na szczególną uwagę zasługują zwłaszcza stworzony przez sługę Bożego ks. F. Blachnickiego Ruch Światło–Życie, zwany także deuterokatechumenatem i droga neokatechumenalna. Na bazie sakramentu chrztu pragną one doprowadzić ochrzczonych do świadomego wyboru Chrystusa i życia w Kościele i świecie według Jego Ewangelii¹²⁰. Doświadczenie pokazuje, że stosowane tam metody odpowiadają temu, co w dokumentach Kościoła określa się jako „katechumenat pochrzcielny”. Bardziej szczegółowe omówienie tych form ewangelizacji dzieci, młodzieży i dorosłych wymaga oddzielnego opracowania.

10. Indywidualne formy przypominające przyjęty chrzest

Zagadnienie to szeroko omawia ks. prof. B. Nadolski, zaliczając do nich odmawianie modlitw *Ojciec nasz* i *Wierzę w Boga* oraz specjalnej modlitwy Jana Eudesa,

¹²⁰ Zob. R. GREK, *Droga neokatechumenalna — katechumenat pochrzcielny*, w: *Chrzest na nowo odczytany*, s. 173–188; F. BLACHNICKI, *Sympatycy czy chrześcijanie. Katechumenat na dzisiejszą godzinę*, Krościenko 2002.

modlitwy przy chrzcielnicy i odmawianie Ps 23 i 117, czynienie znaku krzyża, zwłaszcza z użyciem wody święconej¹²¹. W wychowywaniu do świadomości chrzcielnej należy wiernym wskazać na te zwyczajne i dla wszystkich dostępne środki, dzięki którym uczynią przyjęty chrzest ciągle obecny w ich codziennym życiu. Wydaje się, że szczególną uwagę należy zwrócić na znak krzyża i codzienną modlitwę, zarówno prywatną, jak i wspólnotową, które przypominają przyjęty chrzest oraz są ważnym źródłem łaski Bożej do kształtowania swojego życia w duchu wiary i moralności chrześcijańskiej¹²².

Przez systematycznie praktykowaną modlitwę chrześcijanin potwierdza, że w Chrystusie jest przybrany dzieckiem Boga i pragnie pełnić Jego wolę. Modlitwa jednocześnie staje się dla niego źródłem duchowej siły do dochowania wierności przymierzu zawartemu z Bogiem przez chrzest. Udział w modlitwie wspólnotowej wyraża i umacnia jedność z innymi ochrzczoneymi i przez to także przyczynia się do budowania Kościoła jako wspólnoty ochrzczoneych. W nowych wprowadzonych przez Jana Pawła II tajemnicach Różańca jedna w szczególności sposób nadaje się do utrwalenia w sobie świadomości przyjętego chrztu. Rozważanie wydarzenia chrztu Jezusa w Jordanie spontanicznie kieruje uwagę modlącego się na fakt własnego chrztu, w którym Bóg obdarzył go łaską, dzięki której także stał się Jego umiłowanym synem lub córką.

W wychowaniu do świadomości przyjętego chrztu warto także zwrócić uwagę na znaczenie kropielnicy w przedsionku kościoła. Kościół jako budynek sakralny nie jest zwyczajnym miejscem gromadzenia się wiernych, ale „oznacza i ukazuje Kościół żyjący w tym miejscu, mieszkanie Boga z ludźmi pojednanymi i zjednoczonymi w Chrystusie” (KKK 1180). Wejście przez drzwi kościoła i przekroczenie jego progu oznacza „przejście ze świata zranionego grzechem do świata nowego Życia”. Dlatego kościół jest „gościnnym domem wszystkich dzieci Bożych” (KKK 1186). Do wnętrza kościoła prowadzi przedsionek (kruchta, łac. *atrium*), w którym zwykle umieszcza się krzyż i kropielnicę z wodą święconą. Przypomina ona chrzcielnicę, przy której nastąpiło odrodzenie z wody i Ducha Świętego do nowego życia z Bogiem w Jego Kościele. Każde przyjscie chrześcijanina do kościoła i przeżegnanie się wodą święconą znajdującą się w kropielnicy przypomina sakrament chrztu uprawniający do uczestnictwa w liturgii Kościoła. Znak krzyża jest także wyznaniem wiary w Trójcę Świętą. Jeśli połączony jest z modlitwą, np. „Przez to święte pokropienie, Boże, odpuść me zgrzeszenie”, jest jedną z licznych form pozasakramentalnej pokuty. Podobną rolę może pełnić przeżegnanie się wodą święconą przed wyjściem z domu. Taki zwyczaj praktykowany był dawniej w chrześcijańskich domach i rodzinach.

¹²¹ *Imieniny i urodziny w tradycji chrześcijańskiej Europy*, Poznań 2007, s. 116–125.

¹²² Zob. B. FISCHER, *Formen gemeinschaftlichen Taufferinnerung im Abendland*, LjB 9 (1959), s. 87–94; TENZE, *Formen privater Taufferinnerung im Abendland*, LjB 9 (1959), s. 157–166; TH. MASS-EWERD, *Taufferinnerung und -erneuerung in der Osterfest*, w: *Die Feier der Sakramente in der Gemeinde*, Kevelaer 1986, s. 179–191.

Również każde uczestnictwo w liturgii chrztu, dzień imienin oraz rocznica własnego chrztu jako duchowych narodzin (*dies natalis*), przypominają przyjęty chrzest, są okazją do dziękczynienia Trójcy Świętej za ten wielki dar, ale także winny rodzic refleksję i pytanie o wierność i rozwój otrzymanej łaski¹²³.

* * *

Wychowanie do świadomości chrzcielnej jest zawsze aktualne, gdyż sakrament chrztu jest nie tylko „bramą” prowadzącą do następnych sakramentów i włączeniem do wspólnoty Kościoła, ale także zobowiązaniem do nieustannego wzrastania w przyjaźni z Bogiem oraz zaangażowania w życie liturgiczne i apostołstwo w Kościele i w świecie. Temu rozwojowi łaski chrztu i wzrastaniu w świadomości odpowiedzialności za ten wielki dar winna służyć głównie katecheza, udział w liturgii sakramentów, zwłaszcza Eucharystii, pokuty i pojednania, w świętowaniu roku kościelnego oraz osobiste pogłębianie swojej wiary przez lekturę Pisma Świętego, literatury i prasy katolickiej oraz aktywny udział w życiu wspólnoty parafialnej. Są to zwyczajne i dostępne dla wszystkich środki prowadzące do trwania w zjednoczeniu z Chrystusem i Jego Kościołem, zapoczątkowanym przez chrzest. Jednak wychowanie w wierze winno dokonywać się głównie w rodzinach chrześcijańskich. Ich rola w tym procesie formacji jest najważniejsza. Skuteczność posługi pastoralnej Kościoła w tej dziedzinie zależy od współdziałania z rodzicami ochrzczonych dzieci oraz innymi instytucjami wychowawczymi.

Aktualność i ważność wychowania do świadomości chrzcielnej wynika także stąd, że obecnie nie tylko w krajach Europy Zachodniej, ale coraz częściej także w Polsce mamy do czynienia ze zjawiskiem „wypisywania się z Kościoła”, polegającym na składaniu wniosków o wykreślenie z księgi ochrzczonych. Stworzono nawet portale internetowe zawierające gotowe wzory „Rezygnacji z członkostwa w Kościele rzymskokatolickim”. W takich sytuacjach mamy do czynienia ze świadomością przyjętego chrztu, ale jednocześnie z wyraźnym odrzuceniem wynikających z niego zobowiązań, i to nie tylko w życiu indywidualnym, ale również ze świadomym i publicznym zerwaniem więzi z Kościołem.

Erziehung zum Taufbewusstsein

Zusammenfassung

Die Erziehung zum Taufbewusstsein ist immer aktuell. Das Sakrament der Taufe ist nicht nur ein „Tor” zu den anderen Sakramente und Eingliederung an die Gemeinschaft der Kirche, sondern auch Verpflichtung zum ständigen Heranwachsen in der Freundschaft mit Gott und bei der Mitwirkung am liturgischen Leben und an der Sendung in der Kirche und in der

¹²³ Zagadnienie to szeroko omawia B. NADOLSKI, *Imieniny i urodziny w tradycji chrześcijańskiej Europy*, s. 53–60, 73–105, 141–170.

Welt. Dieser Entwicklung der Taufgnade und der Zunahme des Verantwortungsbewusstseins für diese große Gnade soll vor allem die Katechese, Teilnahme an der Sakramentsliturgie (Eucharistie, Beichtsakrament), Begehen der Feste des liturgischen Jahres und individuelle Vertiefung des Glaubens durch die Lektüre der Bibel, der katholischen Presse und Literatur und aktive Teilnahme im Leben der Pfarrgemeinde dienen. Es sind die gewöhnlichen und für alle Gläubigen verfügbare Mittel, die zur Vereinigung mit Christus und seiner Kirche führen. Die Glaubenserziehung soll vor allem in den christlichen Familien geschehen. Ihre Rolle ist in diesem Prozess am wichtigsten. Die Wirkkraft des pastoralen Dienstes der Kirche hängt in diesem Bereich von der Mitwirkung mit den Eltern der getauften Kinder und anderen Erziehungsinstitutionen zusammen.

Die Aktualität und Relevanz der Erziehung zum Taufbewusstsein folgt daraus, dass es aktuell nicht nur in den Ländern in Westeuropa, sondern immer häufiger auch in Polen das Problem der Kirchenaustritte gibt, was es in der Form der Beantragung der Streichung aus den Taufbüchern gibt. Es wurden sogar Internetportale gegründet mit dem Muster „Rücktritt aus der Mitgliedschaft in der Katholischen Kirche“. In solchen Situationen handelt es sich um ein Taufbewusstsein und zugleich um eine klare Ablehnung ihrer Pflichten, und das nicht nur im privaten Leben, sondern auch in der Form eines bewussten und öffentlichen Rücktritts aus der Kirche.